

DE POPPENMAKER VAN KRAKAU

R.M. Romero, Tomislav Tomic (ill.), Lies Lavrijsen (vert.) en Tine Poesen (vert.)

Van Halewyck

(door Anne-Marie Tassier)

OVER DE MAKER

Dit is het eerste boek van de Amerikaans/Cubaanse schrijfster **R.M. Romero**. (Haar voornaam kennen we niet!) Ze schreef al verhaaltjes toen ze nog op de lagere school zat en kreeg soms strafwerk omdat ze meer bezig was met haar verhalen dan met studeren. Maar een van haar leraressen voorspelde wel dat haar boeken ooit in grote boekhandels zouden liggen en ze had gelijk! Ze noemt zichzelf een nachtuil: ze schrijft liefst na middernacht, tenminste als haar dikke zwarte kat niet op het toetsenbord gaat liggen. Het idee voor dit boek ontstond tijdens een vakantie in Polen. Ze was toen 18. Krakau vond ze een prachtige stad, bijna magisch, maar ze bezocht ook het concentratiekamp Auschwitz-Birkenau en daar was ze kapot van. Ze wist toen al dat ze erover wilde schrijven; dat het een magisch sprookje zou worden was ook voor haar een verrassing.

Ze zou het fijn vinden als dit boek ook op school gebruikt wordt. Het is dan wel geschreven als een sprookje maar alle details over de Holocaust en de Tweede Wereldoorlog zijn historisch juist. Zeker nu we meer en meer te maken hebben met discriminatie en vreemdelingenhaat moeten jongeren niet alleen leren hoe zoiets kan leiden tot verschrikkelijke gevolgen maar ze moeten ook weten hoe je er actief tegen in kunt gaan: "Je hebt altijd een keuze." schrijft ze in haar nawoord. Daar gaat dit boek over.

1. VERHAAL

Het verhaal

Het Land van de Poppen wordt vernietigd door een invasie van hatelijke ratten. De pop Karolina kan vluchten, samen met Fritz, de speelgoedsoldaat. De vriendelijke wind Dogoda brengt haar bij de poppenmaker Cyryl in Krakau. Ze ontdekt dat hij een tovenaars is en durft daarom met hem te praten. Cyryl was vroeger een Duitse soldaat in de eerste wereldoorlog en heeft toen een been verloren. Ze leren de Joodse violist Jozef kennen en zijn dochter Rena. Zij zijn de enigen die weten dat Cyryl en Karolina over magisch krachten beschikken. Als de Duitsers Polen binnenvallen en Krakau bezetten moeten alle Joden verhuizen naar de andere kant van de rivier. Hun wijk zal afgesloten worden door een muur en ze mogen er niet uit, het is een getto. De poppenmaker helpt zijn vrienden zoveel hij kan, met gevaar voor zijn eigen leven. Een Duitse officier, Brandt, ontdekt dat Karolina leeft, hij beschikt zelf over magie, maar misbruikt die dus. Hij is wreed en kent geen medelijden. Hij wil dat de poppenmaker met hem samenwerkt om Duitsland sterker te maken.

Karolina en Cyryl bedenken een plan om de Joodse kinderen te redden: door zijn toverkracht kan hij hen veranderen in poppen en hen met de hulp van pastoor Karol uit het getto smokkelen en onderbrengen bij goede families. Brandt steelt Karolina en wil haar door zijn hond laten verscheuren. De hond bijt haar arm af maar ze wordt net op tijd gered door Janosik. Als de kinderen weer hun ware gedaante hebben is de poppenmaker jaren ouder geworden. Hij heeft nu al zijn toverkracht verbruikt... Jozef wordt aangehouden, als Cyryl hem wil helpen slaat Brandt zijn beide handen kapot met een hamer. Brandt kent geen medelijden, Jozef wordt neergeschoten, Cyryl en Karolina eindigen in Auschwitz Birkenau, het land van de berken... Cyryl sterft daar in de gasovens, Karolina belandt bij de in beslag genomen

eigendommen van de vermoorde Joden, op een berg speelgoed. Daar hoort ze van de fee Lakanica dat de Joodse kinderen veilig zijn. Als de oorlog voorbij is komt de wind Dogoda haar halen om haar naar huis te brengen, naar het Land van de Poppen. De ratten hebben alles verwoest en zijn weer vertrokken. Samen met Fritz en de overgebleven poppen zal ze het land weer opbouwen. Af en toe verschuift het verhaal naar het Land van de Poppen en lees je hoe de ratten het land bezetten en uithongeren.

Personages en vertelstandpunt

De pop Karolina - Ze is gevlucht uit het Land van de Poppen. Ze is zo groot als een hand. Karolina kan de mooiste kleren maken en naait dan altijd een geheime wens in de zoom. Ze is eigenwijs, pittig en dapper. En trouw. Ze kan niet tegen onrecht. Ze zegt wat ze denkt en windt er geen doekjes' om, ook al komt ze daardoor soms in gevaar.

De poppenmaker Cyryl Brzezick - Hij is van Duitse afkomst en ooit heette hij Birkholz, dat betekent 'bij het berkenwoud'. Hij is een vriendelijke, verlegen man maar hij is ook een tovenaars. Hij heeft nachtmerries door zijn herinneringen aan de eerste Wereldoorlog, toen hij een soldaat was in het Duitse leger. Hij heeft gezworen dat hij nooit meer iemand pijn zou doen. Onder invloed van Karolina wordt hij wat optimistischer en vrolijker tot de nazi's Polen binnenvallen. Omdat hij van oorsprong Duits is, kan hij zijn joodse vrienden helpen met etensbonnen.

Het Joodse meisje Rena - Ze is dapper en lief en heeft twee verschillende ogen: een groen en een blauw. Ze is 9 jaar.

Jozef Trzmiel - De vader van Rena, hij is violist maar kan allerlei instrumenten bespelen, hij is knap, heeft donkere krullen. Hij is moedig en trouw maar kan niet tegen de Nazi's op.

Mysz - de speelgoedmuis van Rena, hij was ooit een echte muis maar werd mishandeld door een Duits jongetje. Hij is een echte gentleman

Erich Brandt - de Duitse officier, als kleine jongen was hij goed, maar dan raakt hij onder de indruk van de ideeën van Hitler en hij gaat in het leger. Hij heeft ook magische krachten en wil die gebruiken om zijn land groot te maken. Hij haat Joden en wil ze uitroeien.

Fritz - de speelgoedsoldaat, was de pop van de kleine Brandt, tot die hem in het vuur gooide omdat hij tegen oorlog was.

Jura Janosik - een dief en een tovenaars. Hij steelt van de rijken om aan de armen te geven, net als Robin Hood. Maar is hij echt? Of is hij een legende...

Bakker Dombrowski - Een echte mopperkont, hij heeft aan bijna iedereen een hekel en hij is nooit tevreden. Hij sluit zijn ogen voor de wreedheden van de Nazi's.

- Wie is de hoofdpersoon? Is het de persoon van de titel van het boek, de poppenmaker dus? Of het personage waarmee het verhaal begint: Karolina.
- Vanuit welk standpunt wordt het verhaal verteld? Karolina wordt meteen in de eerste zin voorgesteld. Het hele boek wordt vanuit haar standpunt verteld. We beleven alles zoals zij het ziet en voelt.
- Kun je het karakter van de Poppenmaker beschrijven? Is hij een held? (In het begin is hij onzeker als een jongetje p.25, hij is verlegen en "niet zo goed met mensen" p.41, hij wil niemand tot last zijn p.58. Maar hij is ook een vakman, p. 16, "Zijn hand bewoog zo snel dat die een eigen leven leek te leiden." En hij is dapper: hij is zijn been kwijtgeraakt toen hij het leven van een andere man redde, p.112 en p.163: "Zijn stem was even sterk en onbuigzaam als de boom waarvan Karolina was gemaakt." Hij zal de Joodse kinderen redden uit het getto ten koste van zijn toverkracht en tenslotte van zijn eigen leven.
- Wat vindt Karolina ervan als de Poppenmaker zo onzeker is? (Ze ergert zich)
- Welke evolutie maakt ze door? (Ze leert verdriet kennen, ze leert huilen. p.275 , p.299)

Genre

- Wat is dit voor een boek?
 - o Een historisch boek? Het gaat over WO2. Achterin staat een tijdlijn.
 - o Of is het fantasy, een sprookje: een gedeelte speelt zich af in een onbestaand land en de hoofdpersoon is een pop, mensen hebben magische krachten, er zijn feeën en heksen.

Het is een mengeling van beide genres: De oorlog en de Jodenvervolging zijn echt gebeurd maar

hoofdpersoon van dit boek is een pop, een fantasiefiguur.

- Waarom heeft de schrijfster daarvoor gekozen denk je? Wil ze het toegankelijker maken? Vindt ze het gemakkelijker om de wreedheden van een oorlog te verpakken in een sprookje? Om het onzegbare te verwoorden? In haar nawoord op p.307 schrijft ze hoe moeilijk ze het vond om over haar bezoek aan Auschwitz-Birkenau te vertellen. Maakt ze het makkelijker te verteren door er een sprookje in te verweven?
- Kunnen de juryleden sprookjesachtige elementen opnoemen? (De poppen, De rode vogel, de vriendelijke wind Dogoda, de Lakanica, de feeën)
- Wat is hun functie in dit verhaal? (De Poppenmaker heeft zijn magische gave gekregen omdat hij er iets goeds mee moet doen: de Joodse kinderen redden. De schrijfster gebruikt sprookjeselementen om gruwelijke, waargebeurde feiten aan jongeren te vertellen. Tijdens de tweede wereldoorlog hebben veel mensen verzet gepleegd en mensen gered.)
- R.M.Romeo heeft zich ook verdiept in de Poolse folklore. De illustraties zijn geïnspireerd door volkskunst. Ze vervaecht legenden in het verhaal. Heb je dat gemerkt?
 - o De draak, prins Krakus en kasteel Wawel p 22; Juraj Janosik is een soort Uilenspiegel van Polen, p.123 ; Marzanna, de Wintervrouwe p.128.

De begeleiders kunnen een vergelijking maken met *Oorlog in een koffer* van Bert Persoons. De hoofdpersoon is een echte Joodse jongen uit Vlaanderen en het is gebaseerd op waargebeurde feiten.

- Welk boek heeft het meest indruk op je gemaakt? Is een sprookjesfiguur minder geloofwaardig dan een echte jongen? Of maakt het niet uit?

Opbouw

In dit boek reis je voortdurend heen en weer tussen het Land van de Poppen en Polen. Allebei zijn ze bezet: door de ratten en door de Duitsers. Het zijn parallelle verhalen. Ze volgen elkaar ook op. Alles wat er gebeurt in het fantasieland zal zich later ook afspelen in de werkelijke wereld van Krakau.

- Hebben de juryleden dat gemerkt?
 - o Eerst vallen de ratten binnen in het Land van de Poppen. Later is er de invasie van Duitsland in Polen.
 - o Karolina wordt uit haar huis gezet, Jozef en Rena ook.
 - o De ratten treiteren de poppen, de Duitsers treiteren de bewoners van Krakau p.134
 - o Joden en poppen proberen te overleven p.206

Visualisatie van de indeling

Ook de illustraties maken die indeling duidelijk.

- Welke hoofdstukken vertellen over het Land van de Poppen? Ze hebben een omlijsting van tekeningen. Het lijken prentjes die uit zwart papier geknipt zijn. Het zijn silhouetten.
- Welke hoofdstukken spelen zich in de mensenwereld af? Ze hebben een kanten randje boven en onderaan. Die hoofdstukken beginnen altijd met een vignet. Waar staan die voor? Ze geven de inhoud van het hoofdstuk weer. Kun je een paar aanduiden?
 - o p.51 het poppenhuis
 - o p 75 de viool van Jozef
 - o p.203 de gesloten poort met een Jodenster van het getto.
 - o p.262 de spoorlijn naar Auschwitz
- Zijn de illustraties een meerwaarde voor het boek?

Taal

De schrijfster gebruikt vaak beeldende vergelijkingen. Soms zijn ze mooi en gevoelig, bijna tastbaar.

- Kun je die vinden?
 - o p.20 “Krakau. De naam van de stad proefde fris en knapperig.”
 - o p.57 “Rena’s mond viel open. Haar tanden glansden als parels.”
 - o p.58 “... de poppenmaker zette zijn hoed af. Hij ging steeds weer met zijn hand over de rand, alsof het een dier was dat hij wilde sussen.”
 - o p.79 “Rena zigzagde als een rijglint tussen de mensen door.”
 - o p.246 “Zijn stem was even zacht als de vacht van Mysz.”

Hoe loopt dit boek af?

- Wat vind je van het einde van dit boek? Kun je het vertellen? Vind je dat het heel triest eindigt? (De poppenmaker sterft en als Karolina helemaal versleten is wordt ze terug naar het Land van de Poppen gebracht, dat is verwoest en moet weer opgebouwd worden.)
- Of vind je het een mooi en logisch einde? (De Joodse kinderen zijn veilig, de oorlogen zijn voorbij. De Poppenmaker is een held en Karolina vindt haar vriend de speelgoedsoldaat terug.)
- Had je het einde zien aankomen? Of is het een anticlimax, het valt tegen!
- Vind je dat een boek altijd een happy end moet hebben? Is dat realistisch?
- Hoe voelde jij je toen het boek uit was?
 - o Pfft, wat een triest boek, ik ben er depri van.
 - o Ik wist niet dat mensen zo slecht kunnen zijn!
 - o Ik heb weer heel wat geleerd over de tweede wereldoorlog en de holocaust.
 - o Gelukkig zijn er altijd helden die mensen redden!
 - o We moeten ervoor zorgen dat zo iets nooit meer gebeurt!
 - o Ik wou dat ik ook een pop als Karolina had
 - o ...

2. VERWERKING

Discriminatie

Dit boek biedt de kans om met de juryleden te praten over discriminatie.

Jozef en Rena zijn Joden, ze zijn slachtoffer van de Jodenvervolging, de Holocaust. Joden werden in de geschiedenis al eeuwenlang vervolgd en gediscrimineerd.

Zo leest Rena in haar Poolse geschiedenisboek (p.109) dat Joden de schuld krijgen van een brand en verbannen worden.

- Hoe dachten nazi's over Joden?
 - o p.138 ongedierte “Jullie horen hier niet.”
 - o p.156 “Het zijn maar Joden.”
 - o p.217 Brandt geloofde dat ... Joden Duitsland in het verleden een heleboel ellende hadden berokkend.”
- Kun je vergelijking maken met nu? (Mensen die anders zijn worden scheef bekeken. Soms krijgen ze de schuld voor alles wat misgaat. Ze zijn zondebokken.)
- Hoe praten sommige mensen over vreemdelingen, vluchtelingen, mensen met een ander geloof? Heb je wel eens iemand horen zeggen dat “ze” ons werk of onze huizen inpikken?

In het boek komt ook discriminatie van gehandicapten voor: “Karolina vindt het houten been van Cyril juist mooi, maar hij zegt: “Mensen kijken niet graag naar dingen die kapot zijn(p.18). Net zoals de klant op pagina 37 “ Het was niet mooi van die dame om u zo aan te gapen.”

In haar nawoord vertelt de schrijfster wat ze met dit boek hoopt te bereiken. Dat je kiest voor het goede.

- Welke personages doen dat? De Poppenmaker, Jozef en priester Karol respecteren elkaars geloof. (p.119 en p.241) Ieder heeft zijn eigen manier om met God om te gaan. Ze kiezen voor het goede, voor verdraagzaamheid.
- Welke niet? (Erich Brandt en bakker Dombrowski p.230 “ Ik volg bevelen op, ik ben soldaat”, zegt Brandt. De bakker doet niets, die klaagt alleen maar en denkt aan zichzelf. De poppenmaker was ook soldaat maar koos geen onschuldige mensen kwaad te doen. Brandt was een goed kind maar werd nazi. p. 267 “... zwakke mensen zijn bang en daarom doen ze andere mensen kwaad. Maar voorbij een bepaald punt verdienen ze geen medelijden meer.”)

Juryleden kunnen online op de KJV-boeken reageren.

Ga naar www.kjv.be, klik op ‘Welke boeken moet ik lezen’ en dan op de groep en het boek in kwestie.